

és Katz Aranka, a konyha vezetője. Boros, aki a háború után valamikor az izraeli Givat Mordechayban telepedett le, egy Domonkos Miksához küldött memorandumban körvonalazta a háború alatt kifejtett tevékenységét. A memorandum másolata a szerző birtokában van.

109. A Zsidó Tanács székházát december 10-én délután aknataálat érte. December 20-án és 21-én több más épületet is lőttek, és jóval többet azután, hogy december 25-én a szovjet erők bekerítették Budapestet. A december 10-i halottak közt volt Szebenyi Endréné, Ormai Klári és Müller Lici – valamennyien a Tanács alkalmazottjai.

110. Stöcklernek az ügyben Vajna ellen tett 1946-os vallomása. Karsai, *Ítélt a nép*, i. m., 267. o.

111. 1944. december 30-án, amikor a gettó lakossága kb. 50 000 fő volt, 5644 gyermeknek, 5957 betegnek és több mint 10 000 idős embernek volt szüksége különleges étrendre.

112. A nyilvános konyhák létfontosságú szerepet játszottak a gettó életében. Hatékony működésük a rendkívül nehéz körülmények között nemcsak a vezetők, szakácsok és a konyhai személyzet odaadásának és kötelességérzetének tulajdonítható, hanem a Zsidó Tanács vezetői és tisztségviselői hősies erőfeszítéseinek is. A konyha kapacitása az idő múlásával nőtt. 1945. január 10-én például a közkonyhák 58 845 adagot osztottak ki. Ebből az Ortodox Népasztalra jutott 23 000, a Stern-konyhára 15 131, a Skreck-konyhára 12 757, a Síp utca 5. és 22. sz. alatti konyhákra pedig 2836, illetve 5121.

113. A gettóban tevékenykedő legkiválóbb orvosok közé tartoztak – az említett sebészcsoporthoz tagjain kívül – a következők: dr. Acél Dezső, a gettó főorvosa, dr. Bárszony Jenő, dr. Barta Zoltán, dr. Benedek László, dr. Glancz, dr. Groszmann Ferenc, dr. Lévy Lajos, dr. Német, valamint dr. Richter Hugó. Acél és Barta doktorok nem sokkal a felszabadulás után egy, a kórházat ért gránátáttámadás során meghaltak. Az ápolónők és az adminisztratív személyzet köréből külön említést érdemel Clausius Magda, Gál Ibi, Grüngold Ilonka, Kolchner Vera, Löwenstein Samuné és Rejner Tiborné. Lévy Lajosról bővebben lásd Tószeghi Antal: Lévy Lajos arcképe. In: *Évkönyv 1983/84*. Szerk.: Scheiber Sándor. Magyar Izraeliták Országos Képviselete, Bp., 1984, 369–384. o.

114. A Budapesti Chevra Kadisa elnöke Lunzer Pál volt, akit röviddel a német megszállás után letartóztattak és Kistarcsán őriztek túszként. Innen 1944. július 19-én deportálták Auschwitzba, azzal a transzporttal, melyet Eichmann kicsempésztett Magyarországról. Bővebben Lunzer letartóztatásának és deportálásának körülményeiről: *Az Ember*. New York, 1961. július 1. A Kistarcsáról való rendkívüli deportálásokról lásd a 25. fejezetet.

115. Lévai, *A pesti gettó*, i. m., 139., 164–167. o.

116. Az 1970-es években Nagy tiszteletes a New York-i Első Magyar Református Egyház pásztoraként dolgozott. A gettó időszakára vonatkozó visszaemlékezéseit lásd Nagy: „Képek a szomorú emlékü budapesti gettóból.” *Megújódás*, Bp., 1947. február 15., 4. o.

117. Bővebben Raile Jakabról a 29. fejezetben.

118. Lévai, *A pesti gettó* i. m., 168–174. o.

119. A magyar hivatalnokok pánikszzerűen menekültek a Birodalom irányában, intézményük vagyonának minél nagyobb részét magukkal hurcolva. A németek közt is fejetlenség uralkodott. „A Birodalom érdekeinek védelmében” Winkelmann titkos memorandumot küldött Himmlernek, felvetve, hogy Himmler őt, Winkelmann bíz-